

Skadeståndsansvar i ideella föreningar

Av juris doktor DANIEL STATTIN*

Av och till blir ansvarsfrågor aktuella i ideella föreningar. Det kan handla om att en befattningshavare i föreningen — en sysloman — varit oaktsam vid utförandet av sitt uppdrag. Flertalet sådana ansvarssituationer torde lösas utan inblandning av rättssystemet. Icke desto mindre finns det betydelsefulla ideella föreningar där ansvarsfrågor skulle kunna få stor betydelse. Sådana ansvarsfrågor har hittills endast översiktligt utretts i rättsvetenskaplig doktrin — nästan ingen modern praxis finns att tillgå. I denna artikel kommer ansvarsfrågor i ideella föreningar att bli föremål för behandling.

1. Inledning

Det finns ett mycket stort antal ideella föreningar i Sverige. Det är därför inte förvånande att det kan uppkomma frågor om vilket ansvar gentemot föreningen som de kan ha som är styrelseledamöter eller har andra funktioner i föreningen och vilka regler som skall tillämpas när ansvaret skall bedömas. Trots att det kan uppkomma ansvarsproblem — de flesta kanske löses utan rättsordningens inblandning — är ämnet om ansvar i ideella föreningar endast fragmentariskt behandlat i rättsvetenskapen och knappast alls i modern rättspraxis. Denna artikel vill vara ett bidrag i frågan.

Artikeln inleds med en inventering och utredning av tillämpliga regler beträffande ansvar i ideella föreningar, därefter behandlas hur en oaktsamhetsprövning bör gå till och ansvaret mot föreningen, så ansvar mot medlemmar och tredje man samt avslutningsvis frågor om ansvarsutkrävande och gränser för ansvarsutkrävande.

2. Styrelseledamöters och andra befattningshavares rättsliga ställning

En förening skall ha en styrelse eller annat organ som företräder den och kan fatta beslut i föreningens angelägenheter. Ett sådant organ torde i praktiken vara ett krav för att en ideell förening skall godkännas av rättsordningen.¹ Regelmässigt benämns detta organ just styrelse och dess ledamöter följaktligen styrelseledamöter, varav någon kan vara ordförande, sekreterare, kassaförvaltare eller något annat. Det brukar också regelmässigt finnas andra organ och befattningshavare i ideella föreningar, till exempel revisorer och valberedning. Ideella

* Tack till professor em. Carl Hemström, jur. kand. Johanna Wickenberg och jur. stud. Johanna Kumlien.

¹ NJA 1973 s. 341; Hemström, C. Ideella föreningar, Lund, 1977, s. 21; densamme, International Encyclopedia of Comparative Law, 2002, Vol. XIII, 8–22; Stattin, D., Ideell förenings rättshandlingskompetens, SvJT 2004 s. 935 på s. 935.

föreningar kan därutöver ha en stor mängd mer eller mindre särpräglade befattningshavare som utför uppgifter av olika slag i föreningen.

I aktiebolag och ekonomiska föreningar finns också vissa bolags- eller föreningsorgan som påminner om de organ som finns i ideella föreningar. I bolags- eller föreningsorganen finns så kallade organledamöter. Organledamöterna brukar anses vara sysslomän sui generis för bolaget eller föreningen.² Legaldefinitionen av sysslomannaskap finns i 18 kap. 1 § handelsbalken (härefter HB) som lyder som följer:

Varder man av annan ombuden, att å dess vägnar något syssla och uträtta, och säger där ja till; tage fullmakt, och ligge där sedan hans vårdnad å; göre ock redo och besked för det han om händer får.

Det kan alltså noteras att sysslomannaställningen uppkommer genom en viljeförklaring från huvudmannen (den ideella föreningen) till sysslomannen (till exempel en styrelseledamot) med innebörden att denne skall utföra ett uppdrag i eller åt föreningen. Hur väl stämmer då denna definition med den rättsliga ställningen hos styrelseledamöter och andra befattningshavare i den ideella föreningen i förhållande till föreningen?

Låt oss börja med styrelseledamöterna. I formell mening uppkommer ett styrelseledamotskap genom att föreningen på föreningsstämma, årsmöte eller på annat sätt som föreskrivs i stadgarna utser en person till styrelseledamot och denne accepterar styrelseledamotskapet. Det rör sig i avtalsrättsliga termer om ett från föreningen enligt kompetensreglerna i stadgarna uttryckt anbud om styrelseledamotskap som anbudsmottagaren accepterar. Med andra ord föreligger en avtalsrelation mellan föreningen och styrelseledamoten.³

Innehållet i det uppdrag som lämnas till sysslomannen får bestämmas utifrån i första hand föreningens stadgar och interna praxis. I andra hand kan supplementerande rättskällor som rättspraxis, utta-

² SOU 1941:9 s. 323; prop. 1975:103 s. 376 f. och s. 540; SOU 1995:44 s. 242; prop. 1997/98:99 s. 376 f. Hagströmer, J., Om aktiebolag enligt svensk rätt s. 240; Karlgren, H., Studier över privaträttens juridiska personer (med kritik mot Hagströmer och med uppfattningen att organledamöterna är sysslomän för aktieägarna samfällt — inte bolaget); Taxell, L-E., Ansvar och ansvarsfördelning i aktiebolag s. 50 (med hänvisning till bl.a. 41 § finska ABL); Hemström, C., Bolagens rättsliga ställning s. 94. Jfr Johansson, J., Nials Svensk associationsrätt s. 343. För åtminstone ideella föreningar kan nog organledamöterna anses vara "ett slags sysslomän" Hemström, C., Ideella föreningar s. 41; densamme, Organisationernas rättsliga ställning s. 64; densamme, Fackföreningarna och de anställda, Stockholm, 1981 s. 88. Det finns dock även andra uppfattningar: Dotevall, R., Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör, Stockholm, 1989, s. 276 (ställning som liknar en sysslomans); densamme, Bolagsledningens skadeståndsansvar s. 128; Svernlöv, C., Aktiebolagets suppleanter, 2 uppl., Stockholm, 2002 s. 93 f. (synen på organledamöterna som sysslomän är inte invändningsfri — de har dock en ställning som i vart fall liknar en sysslomans); Rodhe, K. och Skog, R., Aktiebolagsrätt, 20 uppl., Stockholm, 2002 s. 217 (mycket liknar).

³ Jfr Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, Uppsala, 1997, s. 419 ff.

landen i doktrinen och god föreningssed användas för att bestämma uppdragets omfattning. Det torde vara ovanligt att viljeförklaringen från föreningen innehåller något som i sig kan användas för att konkretisera uppdraget.

Det sagda stämmer väl överens med de rekvisit för sysslomannaskap som uppställs i 18 kap. 1 § HB. Det finns således anledning att anse styrelseledamöterna i en ideell förening typiskt sett falla under definitionen för sysslomän i 18 kap. HB.

Huruvida andra befattningshavare i föreningen — sådana kan finnas av de mest skilda slag — skall anses vara sysslomän får avgöras på motsvarande sätt; det vill säga fakta kring hur tillsättandet av en befattningshavare och dennes uppgifter får anknytas till definitionen av sysslomannaskap i 18 kap. 1 § HB. Om fakta passar i definitionen får befattningshavaren anses vara en syssloman i förhållande till föreningen.

3. Medlemmarnas rättsliga ställning

Kan medlemmarna betraktas som sysslomän i förhållande till föreningen? Frågan är i jämförelse med de särskilda regler som finns i 29 kap. 3 § aktiebolagslagen och 13 kap. 3 § lagen om ekonomiska föreningar relevant ur ett ansvarsperspektiv; det vill säga kan medlemmarna i en ideell förening, på motsvarande sätt som aktieägarna eller medlemmarna i en ekonomisk förening, göras ansvariga gentemot den ideella föreningen?

Det är inte svårt att i princip tänka sig situationer där medlemmarna i en ideell förening kunde bli ansvariga — så skulle principiellt kunna vara fallet om medlemmarna i det organ där medlemmarna kan utöva beslutsrätt röstar för ett beslut som skadar den ideella föreningen.⁴ En annan sak är att ansvar i ty fall också skulle kunna drabba styrelseledamöterna om de verkställer det föreningskadliga beslutet.

Svaret torde emellertid bli att så inte kan ske. Visserligen uppkommer medlemskapet i en ideell förening på avtalsmässig grund,⁵ men det innebär knappast en skyldighet att ”syssla och uträtta” på det sätt som avses i 18 kap. 1 § HB. Så har också rättsläget uppfattats vad avser aktieägare i aktiebolagsrätten.⁶ Det finns därför anledning att

⁴ Jfr Hasselbalch, *Foreningsret*, 3 uppl., Köpenhamn, 2001 s. 232.

⁵ Se NJA 1958 s. 438 på s. 446 där HD anför att ”...för att någon skall bli medlem i en ekonomisk förening läser krävas en viljeförklaring av honom /.../ anledning saknas antaga, att nu angivna förutsättningar för medlemskap icke skulle i princip gälla även beträffande ideella föreningar.” Vidare Johansson, *Nials Svensk associationsrätt* s. 78 f.; Hemström, *International Encyclopedia of Comparative Law*, Vol. XIII, 8–140; densamme, *Uteslutning ur ideell förening*, Stockholm, 1972, s. 4 f. vari klargörs att likheten med avtalsförhållanden är principiell och inte skall förstås som att det sker förhandling om förutsättningarna för de enskilda medlemskapen i ideella föreningar.

⁶ 29 kap. 3 § avser inte uppdrag utan är en specialreglering av överträdelse av aktiebolagslagen, bolagsordningen m.m. Det är en av de nackdelar som aktieägarna

inte anse medlemmarna som sysslomän i förhållande till den ideella föreningen. Med andra ord torde inte medlemmarna bära något skadeståndsansvar (på associationsrättslig grund) i förhållande till den ideella föreningen.

Rättsläget verkar vara principiellt annorlunda i Danmark — där synes medlemmar kunna bli skadeståndsskyldiga för den skada de vållar uppsåtligt eller oaktsamt som ett led i uppfyllelsen av föreningens ändamål.⁷

4. Ansvarsreglerna i 18 kap. 3–4 §§ HB

I flertalet fall då rättsfrågor för ideella föreningar skall avgöras finns ingen lagstiftning att tillgå, utan rättstillämparen är hänvisad till den ideella föreningens stadgar kompletterad av fast utbildad praxis och god föreningssed.⁸ I vissa fall finns praxis att tillgå. När det gäller ansvarsfrågor finns emellertid lagstöd för frågan om föreningens företrädares ansvar i förhållande till föreningen i form av reglerna i 18 kap. HB.⁹

I detta sammanhang är det först ansvarsreglerna i 18 kap. 3–4 §§ HB som är av intresse — 3 § lyder som följer:

Handlar syssloman oredligt, brukar list emot honom, som fullmakt gav, vänder sig hans gods till nytta, lånar hans penningar ut, eller tager penningar upp i hans namn; svare till all skada [och plikte efter omständigheterna]. Vare ock den, som fullmakt gav, saklös i allt, vad syssloman, utom hans ombud eller vilja, av annan lånt, eller med någon annan slutit haver; utan det visas, att det honom till nytta använt är.

Och 4 §:

Haver någon fått fullmakt, att för annan göra och låta, och tager den skada därav, som fullmakt gav; skyll sig själv, som ej bättre föresåg. Är ombudsman av försummelse, eller svek, vållande till skadan; plikte då han som sagt är.

I 3 § regleras mer allvarliga fall av överträdande av sysslomans plikt i förhållande till huvudmannen — närmast kollusiva beteenden. I praktiken torde de situationer som faller under 3 § i stället ofta hanteras genom tillämpning av de straffrättsliga stadgandena om förskingringsbrott. Det kan dock finnas situationer då en ideell förening hellre ser en civilrättslig uppgörelse med en illojal syssloman,

får acceptera för att rättsordningen skall godkänna aktiebolaget som separat rättslig personlighet.

⁷ Hasselbalch, Föreningsret s. 232.

⁸ Hemström, Organisationernas rättsliga ställning, kap. 3; densamme, Om skyddet för minoritet och enskilda medlemmar i ideella föreningar, Organisationerna i det moderna samhället, Uppsala, 1975, s. 85 på s. 86 ff.

⁹ Vilket förutsätter syn på företrädarna som sysslomän, se t.ex. i doktrinen Statin, Ideell förenings rättshandlingskompetens, SvJT 2004 s. 935 på s. 945; Hemström, Organisationernas rättsliga ställning s. 134; Johansson, Nials Svensk associationsrätt s. 346 (de båda senare om 18 kap. 9 § HB).

än en straffrättslig process. För åtminstone sådana situationer har 3 § fortfarande ett tillämpningsområde.

Till skillnad från 3 § behandlar 4 § fall av försumlighet på sysslomannens sida. I paragrafens första mening stadgas att syssloman som av ursäktligt misstag vållar skada vid utförande av sitt uppdrag (det vill säga vid hans skyldighet att "syssla och uträtta" på huvudmannens vägnar) skall vara fri från ansvar. I dess andra mening görs undantag för om skada vållats av "försummelse" eller "svek". Det är i detta sammanhang närmast skada vållad genom försummelse som är av intresse. Det rör sig med andra ord — precis som i den associationsrättsliga lagstiftningen — om ansvar som kan inträda gentemot huvudmannen när sysslomannen varit oaktsam vid utförande av sitt uppdrag.

5. Oaktsamhetsbedömningen enligt 18 kap. 3–4 §§ HB

Så långt har jag konstaterat att frågan om ansvar för sysslomän i ideella föreningar skall avgöras enligt 18 kap. 3–4 §§ HB och att det i 4 § rör sig om en bedömning av oaktsamhet vid utförande av uppdrag. En sådan oaktsamhetsbedömning brukar i associationsrätten göras enligt ett av två alternativa bedömningsschemata, nämligen i form av (1) bunden eller (2) fri bedömning.¹⁰

(1) Bunden bedömning brukar innebära att den eventuella oaktsamheten hos, i detta fall, en syssloman prövas mot konkreta handlingsnormer. Frågan om bunden bedömning har mest utförligt behandlats i aktiebolagsrätten där det brukar heta att ansvar för styrelseledamot eller verkställande direktör i första hand bör prövas mot regler i aktiebolagslagen, årsredovisningslagen, bolagsordningen, förekommande arbetsordningar och instruktioner och anvisningar från hierarkiskt högre bolagsorgan.¹¹ Vad gäller ideella föreningar kan inte den bundna bedömningen göras på samma sätt, eftersom inte samma normhierarki är tillämplig. De normer som här kan komma i fråga anknyter till för ideella föreningar relevanta rättskällor.¹²

I första hand får den bundna bedömningen göras utifrån föreningens stadgar. För att stadgarna skall fungera som bedömningsgrund vid den bundna bedömningen gäller att de måste vara erforderligt precisa för att kunna ge upphov till en handlingsnorm för föreningens företrädare.¹³ Det är omöjligt att på ett generellt plan uttala sig om huruvida olika regelvarianter som brukar eller kan förekomma i ideella föreningars stadgar är tillräckligt preciserade. Som allmän

¹⁰ Om terminologin så som den utvecklats i associationsrätten se Stattin, D. Företagsstyrning. Styrinstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv, Uppsala, 2005, s. 196 ff. angående terminologin. Se vidare avseende allmän skadeståndsrätt Heller, J., och Johansson, S., Skadeståndsrätt, 4 uppl., Stockholm, 2000, delkap. 8.3–4.

¹¹ Stattin a.a. s. 199 f.

¹² Hemström, Organisationernas rättsliga ställning, kap. 3; densamme, Om skyddet för minoritet och enskilda medlemmar i ideella föreningar, Organisationerna i det moderna samhället s. 85 på s. 86 ff.

¹³ Hasselbalch, Foreningsret s. 225.

riktlinje kanske kan sägas att kompetens- och formregler, till exempel beträffande vilket föreningsorgan som äger fatta vissa typer av beslut, ofta är tillräckligt preciserade men kanske mer sällan är relevanta, eftersom det torde kunna vara svårt att visa att överträdelse ger upphov till skada.¹⁴ Syftes- och verksamhetsföremålsregler¹⁵ kanske oftare är föremål för oaktsamma överträdelser, till exempel om verksamhet som inte rymms inom syftet eller verksamhetsföremålet (ofta uttryckt som ändamålet) i stadgarna genomförts med skada som följd. Syftes- och verksamhetsföremålsstadganden är emellertid ofta allmänt och oprecist formulerade, vilket kan medföra att de inte uppfyller det krav på tillräcklig precision som får ställas för att en regel skall kunna tillmätas betydelse inom ramen för den bundna bedömningen.

Vad gäller ideella föreningar — det kan i viss mån också gälla aktiebolag med samhällliga eller andra ideella ändamål¹⁶ — bör det observeras att bedömningen av om ändamålet överträts får ske på annat sätt än i aktiebolag. Aktiebolag anses in dubio ha syftet att åstadkomma överskott som kan delas ut till aktieägarna. Ideella föreningar har i stället ideella eller ekonomiska syften uppsatta i sina medlemmars intresse. Bedömningen av om ändamålet överträts skall alltså ta sikte på detta ideella eller ekonomiska ändamål i medlemmarnas intresse — däremot skall bedömningen av om skada åsamkats föreningen fortfarande bedömas på samma sätt som i aktiebolag.¹⁷

Precis som i aktiebolagsrätten skulle beslut från hierarkiskt högre föreningsorgan kunna ge upphov till lydnadsplikt och, om de inte verkställs eller verkställs när så inte borde ske,¹⁸ ansvar för den som lagt sig underlåtenhet till last. Om sådana anvisningar är erforderligt preciserade skulle de på motsvarande sätt kunna ge upphov till ansvar enligt en bunden bedömning.¹⁹

Andra rättskällor skulle undantagsvis kunna ge upphov till preciserade handlingsregler som kan vara relevanta. Det skulle kunna röra sig om rättsregler för ideella föreningar som fastlagts i praxis eller lagstiftning som i och för sig inte endast tar sikte på ideella föreningar men som ändå blir relevanta, till exempel skattelagstiftning.²⁰ Det är mer tveksamt om vad som brukar kallas god förenings sed skulle kunna ge upphov till sådana handlingsregler. God förenings sed

¹⁴ Jfr NJA 1987 s. 394.

¹⁵ Ideella föreningar skall som bekant ha endera ekonomiskt eller ideellt syfte och endera ekonomisk eller ideell verksamhet, men inte ekonomiskt syfte och ekonomisk verksamhet, Hemström, Organisationernas rättsliga ställning s. 18, jfr här 1 kap. 1 § lag om ekonomiska föreningar.

¹⁶ Jfr Stattin, D., Kommunal aktiebolagsrätt, Stockholm, 2004 s. 22 ff.

¹⁷ Jfr Hemström, Fackföreningarna och de anställda s. 88.

¹⁸ Jfr Stattin, Företagsstyrning. Styrintstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv kap. 5.

¹⁹ Jfr a.a. s. 199 f.

²⁰ Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 96 f. med exempel på s. 96. Se vidare prop. 1997/98:99 s. 186; af Sandeberg, Prospektansvar, Uppsala, 2001 s. 113 f.; Taxell, L.-E., Ansvar och ansvarsfördelning i aktiebolag, Åbo, 1963 s. 28 med hänvisningar).

brukar definieras som det sätt på vilket ideella föreningar, uppbyggda som typiska ideella föreningar, brukar förfara i olika avseenden.²¹ Sådan god föreningssed torde ofta vara alltför osäker för att ge upphov till preciserade handlingsnormer och därmed snarare få användas som argument inom ramen för en fri culpabedömning.

Rättsföljden av prövning enligt den bundna bedömningen, givet att det kan konstateras att en relevant handlingsnorm överträtts eller att jämförbar underlåtenhet föreligger, är en så kallad presumtion för culpa. Det innebär att den förment skadevällande presumeras ha varit culpös — med andra ord en omkastad bevisbörda för att culpa föreligger.²²

(2) Om inte överträdelse av en erforderligt preciserad handlingsnorm kan konstateras, kan fortfarande oaktsamhet föreligga. Det kan röra sig om överträdelse av en lojalitets- eller vårdplikt gentemot den ideella föreningen.²³ Ett typiskt fall av pliktförsummelse är om en sysloman orsakat skada för föreningen utan att det för den skull innebär att någon norm, till exempel stadgarna, har överträtts.

Om en oaktsamhet som inte kan prövas enligt det bundna bedömningsschemat ifrågasätts, får prövningen i stället göras som en så kallad fri bedömning.²⁴ Den fria bedömningen har utvecklats i den allmänna skadeståndsrätten och brukar ske enligt fyra bedömningskriterier, nämligen risken för skada, den sannolika skadans storlek, den skadevällandes möjligheter att förekomma skadan och, slutligen, den skadevällandes möjligheter att inse risken för skadan.²⁵ De tre första rekvisiten brukar beskrivas som objektiva, medan det sista beskrivs som subjektivt.²⁶ Det subjektiva rekvisitet är emellertid knappast helt subjektivt — det vill säga det tar inte sikte på den faktiskt handlande eller underlåtande personen, utan på en typisk person i dennes ställning, till exempel en typisk styrelseledamot.

Med det sagt om bunden och fri bedömning finns det anledning att avslutningsvis kommentera två andra frågor med anknytning till oaktsamhetsbedömningen.

De flesta styrelser har någon form av arbetsfördelning, en i ideella föreningar typisk arbetsfördelning är att en styrelseledamot är ordförande, en annan sekreterare, en tredje kassaförvaltare, någon utbildningsansvarig och så vidare beroende på föreningens verksamhet.

²¹ Hemström, *Organisationernas rättsliga ställning* s. 35.

²² Jfr Taxell, L.-E., *Bolagsledningens ansvar*, Åbo, 1988 s. 21; densamme, *Ansvar och ansvarsfördelning i aktiebolag* s. 76 och Agell, A., *Om presumtionsansvar vid skada på omhänderthavd egendom*, *Festskrift till Henrik Hessler*, Stockholm, 1985 s. 1 särskilt på s. 26 ff.

²³ Jfr (särskilt avseende systematiken) Stattin, *Företagsstyrning. Styrinstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv* avsnitten 7.4.4–5.

²⁴ Hellner och Johansson, *Skadeståndsrätt* delkap. 8.4.

²⁵ För en associationsrättslig tillämpning se Stattin, *Företagsstyrning. Styrinstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv* s. 200 f.

²⁶ Stattin, a.st. och vidare utförligt Andersson, H., *Skyddsändamål och adekvans*, Uppsala, 1995, s. 268 f.

När en arbetsfördelning sker mellan styrelsens ledamöter innebär det att en eller ett par styrelseledamöter kommer att arbeta med särskilda avgränsade uppgifter i högre grad än andra ledamöter i styrelsen. De får därmed större kunskap och insikt i de frågor som delegerats till dem.

I aktiebolagsrätten gäller sedan länge att sådan arbetsfördelning påverkar ansvaret för styrelseledamöterna.²⁷ Ansvaret påverkas på så sätt att den som fått ansvar för en särskild uppgift (delegaten) får ett primärt ansvar för att den uppgiften sköts på erforderligt sätt, medan styrelseledamöterna i övrigt får ett så kallat kontrollansvar beträffande att delegaten sköter delegerade uppgifter. Det brukar sägas att kontrollansvaret slår till vid relativt ringa misstanke om att något inte står rätt till — visst stöd i rättskällorna finns för ett sådant påstående,²⁸ det följer emellertid också av styrelseledamots primära vårdplikt i förhållande till föreningen.²⁹

I själva verket sträcker sig styrelseledamöternas plikter längre än så vid delegation inom föreningen. Med en latinsk term talas det om *culpa in eligendo, instruendo vel inspeciendo*. Det innebär att styrelseledamöterna vid delegation måste visa aktsamhet vid valet av delegat, avseende hur delegationsbeslutet utformas, till exempel hur preciserat det är, och i fråga om den redan diskuterade övervakningen av delegaten.³⁰

En annan form av utökat ansvar kan följa om en styrelseledamot utses för att han representerar en särskild form av kompetens. Om, till exempel, en praktiserande jurist väljs in i styrelsen eftersom föreningen anser det vara behövligt med just den kompetens som en praktiserande jurist kan tänkas besitta, skall vid oaktsamhetsbedömningen inte denne styrelseledamot prövas som ”en typisk styrelseledamot i en ideell förening” utan just som ”en praktiserande jurist”. Det innebär alltså ett utökat ansvar i förhållande till övriga styrelseledamöter. Grunden för det utökade ansvaret är ytterst styrelseledamöternas vårdplikt, det vill säga den som har kunskaper eller känner till något sakförhållande har att se till att övriga styrelseledamöter blir meddelade om detta.

Ett särskilt problem i ideella föreningar är förekomsten av minderåriga styrelseledamöter. Det anses inte finnas något hinder för att låta

²⁷ Båvestam, Aktiebolagsstyrelsens möjlighet att delegera sina uppgifter med ansvarsreducerande verkan, JT 2001–2002 s. 252 s. 260 ff.; Svernlöv, Arbetsordning och andra instruktioner i aktiebolaget, Stockholm, 1999 s. 62 ff.; Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 224 ff.

²⁸ Stattin, Företagsstyrning. Styrinstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv s. 212 f.; Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 232. Båvestam, Aktiebolagsstyrelsens möjlighet att delegera sina uppgifter med ansvarsbefriande verkan, JT 2001–2002 s. 252 på s. 260.

²⁹ Vilken också innefattar en initiativskyldighet, jfr Stattin a.st.

³⁰ Båvestam, Aktiebolagsstyrelsens möjlighet att delegera sina uppgifter med ansvarsbefriande verkan, JT 2001–2002 s. 252 på s. 258 ff.

minderåriga vara styrelseledamöter i ideella föreningar;³¹ i det praktiska rättslivet finns till och med gott om exempel på föreningar vars alla ledamöter varit minderåriga. Det faktum att en eller flera styrelseledamöter är minderåriga gör emellertid inte nödvändigtvis att oaktsamhetsprövningen skall ske på ett principiellt annorlunda sätt.³² Störst betydelse torde emellertid minderårigheten inte ha för frågan om oaktsamhet, utan för frågan huruvida skadestånd till följd av oaktsamheten kan jämkas. Här tycks utgångspunkten vara att för ungdomar över 15 års ålder (vilket torde innefatta de flesta omyndiga styrelseledamöterna i ideella föreningar) endast undantagsvis jämkning kan komma till stånd av annat än ekonomiska skäl.³³

6. Skadeståndsansvar gentemot medlem och tredje man

Skadeståndsreglerna i 18 kap. HB omfattar bara förhållandet mellan huvudman och syssloman, alltså här förening och organledamot. Det skulle kunna tas till intäkt för att säga att skadeståndsskyldighet inte kan uppkomma för organledamot gentemot föreningens medlemmar eller tredje man på motsvarande sätt som enligt till exempel 29 kap. 1 § ABL.³⁴

En annan sak är att det kan vara principiellt logiskt att i första hand rikta skadeståndstalan mot associationen — en ideell förening har emellertid ofta sämre ekonomi än sina företrädare, varför det kan finnas större chans att utfå eventuell ersättning från dessa.³⁵

Frågan om eventuellt skadeståndsansvar gentemot medlemmar och tredje man kan emellertid inte besvaras enbart med en hänvisning till det direkta tillämpningsområdet för 18 kap. HB. Frågan måste också belysas utifrån andra regler.³⁶ Här kan det ifrågasättas vad som

³¹ Hemström, Organisationernas rättsliga ställning s. 63.

³² Bedömningen beträffande culpa hos ungdomar över 15 års ålder anses skola ske enligt samma grunder som för vuxna, se Hellner och Johansson, Skadeståndsrätt s. 267. För barn under 15 års ålder brukar det heta att det görs en ”mer objektiv bedömning” (prop. 1972:5 s. 164) — med andra ord tas mindre hänsyn till den faktiskt handlandes eller underlåtandes förmåga att inse risk.

³³ Jfr här NJA 1978 s. 14 (redaransvar ådömt 16 årig yngling för vårdslöst framförande av motorbåt) avdömt före jämningsregeln i 6 kap. 2 § SkL:s införande. I prop. 1972:5 s. 462 framgår just att jämkning av annat än ekonomiska skäl skall betraktas som undantag beträffande ungdomar mellan 15 och 18 år. Se vidare Hellner och Johansson, Skadeståndsrätt s. 267.

³⁴ I doktrinen förespråkas ofta — men inte alltid — restriktivitet med att tillåta skadeståndstalan för medelbar skada. Se Andersson, J., Medelbar skada och aktieägares skadeståndsanspråk, NTS 1999 s. 81; Taxell, Ansvar och ansvarsfördelning i aktiebolag s. 41 ff., 173 ff. och 193 ff.; Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 101 f. och 486 ff.; Johansson, Nials Svensk associationsrätt s. 351 f.; af Sandeberg, Prospektansvar s. 111 f. Jfr (ur norsk aspekt) Normann Aarum, K., Indirekte aksjonærsansvar, NTS 1999 s. 64. Argumenten sammanfattas i Stattin, Företagsstyrning. Styrintstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv avs. 7.3.2.

³⁵ Jfr diskussionen hos Stattin, Ideell förenings rättshandlingskompetens, SvJT 2004 s. 935 på s. 946 f.

³⁶ I doktrinen endast kortfattat om *actio pro socio* hos Hemström, Organisationernas rättsliga ställning s. 134, citerat med gillande av Johansson, Nials Svensk associationsrätt s. 346.

händer med regler i ideell förenings konstitution som (1) skyddar medlemmar eller (2) ger rättigheter åt tredje man? Ett tydligt exempel på det förstnämnda skulle kunna vara om styrelsen vid sitt beslutsfattande överträder den associationsrättsliga likhetsprincipen, med påföljden att en medlem åsamkas ekonomisk skada. Ett exempel på det andra typfallet är om föreningen har till ändamål att ekonomiskt främja tredje man, till exempel i form av en ideell förening som samlar in pengar till något behjärtansvärt ändamål.

(1) En förenings medlemmar står, som redan konstaterats, i ett avtalsförhållande till föreningen. Det finns alltså redan från början en form av rättslig relation. Det är däremot inte säkert att denna relation skall anses innehålla särskilda skadeståndssanktioner som kan tillgripas vid skada.³⁷ Av avtalsrelationen följer emellertid oftast att medlemmarna i en förening har vissa rättigheter, främst förvaltningsrättigheter såsom att få utöva rösträtt vid föreningsmöte. Det är inte enbart de uttryckliga medlemsrättigheter som följer av stadgarna som gäller för medlemmarna, snarare skall de rättigheter som följer av föreningens konstitution i termens vidare mening anses innefattade. Det råder också enighet i doktrinen — som i och för sig inte är omfattande — att vissa allmänna associationsrättsliga principer in dubio skall anses gälla också i ideella föreningar.³⁸ Det kan vara lämpligt att i diskussionen utgå från den redan nämnda likhetsprincipen.

Det kan alltså konstateras att det föreligger en form av avtalsrelation och att det till följd av denna föreligger en handlingsplikt till likabehandling eller en plikt att undvika olikabehandling.³⁹ Om det föreligger en sådan plikt är det rimligt att det tillåts att brott mot plikten som leder till skada kan påtalas. Det finns flera möjliga argumentationslinjer för att pålägga en försumlig organledamot sådant ansvar.

Om avtal innehåller skadeståndsregler — uttryckligen eller implicit — finns möjlighet att föra talan om skadestånd för ekonomisk förlust enligt de allmänna reglerna om kontraktuellt skadestånd.⁴⁰ Som redan antytts är det tveksamt om medlemskap i ideell förening utan särskilt stadgande därom (och sådana är nog utomordentligt sällsynta) skall anses innefatta avtalat skadestånd.⁴¹ Därmed återstår två möjliga alternativ för den som påstår skadeståndsskyldighet, (a) att tillämpa 18 kap. 3–4 §§ HB ex analogia, eller (b) att tillämpa SkL.

³⁷ Det krävs enligt 1 kap. 1 § SkL ("...annat föranledes av avtal") att det är avtalat eller framgår av andra regler.

³⁸ Hemström, Om skyddet för minoritet och enskilda medlemmar i ideella föreningar, Organisationerna i det moderna samhället, s. 89 och 111; densamme, Organisationernas rättsliga ställning s. 36.

³⁹ Hemström, Fackföreningarna och de anställda s. 141 f.

⁴⁰ Se vidare Hellner och Johansson, Skadeståndsrätt delkap. 4.1–3.

⁴¹ Möjligen kan man tänka sig skadestånd från *föreningen*, vilket i sin tur kan leda till skadestånd från organledamöterna till föreningen i samma omfattning om de senare kan visas ha varit culpösa vid det för föreningen skadeståndsgrundande beslutsfattandet eller handlandet. Den första frågan är en rent kontraktuell fråga som inte behöver behandlas vidare i detta sammanhang. Den andra frågan är en enkel fråga om organledamots skadestånd som behandlats i det föregående.

(a) Om ändamålet med en skyddsregel i en ideell förenings konstitution är att alla medlemmar skall behandlas lika, tycks det ändamålsenligt att överträdelser av denna skyddsnorm som leder till ekonomisk skada innebär att skadestånd skall kunna utgå. Med ett sådant skyddsändamålsresonemang tycks det alltså rimligt att utsträcka organledamots uppdrag i ideell förening till att omfatta också den aktuella skyddsnormen, därmed är det i sin tur rimligt att analogivis utsträcka tillämpningen av de till uppdraget knutna skadeståndsreglerna till överträdelser av konstitutionen som skadar enskild medlem. En komplikation i sammanhanget kan vara att det egentligen inte är det direkta skyddsändamålet med skadeståndsregeln i uppdragsförhållandet, utan skyddsändamålet med en annan skyddsregel i förening med skyddsändamålet med uppdragsskadeståndsregeln som är grund för argumentationen.⁴²

I praxis finns visst stöd, från andra rättsområden, för att anse uppdragstagares oaktsamhet som skadar tredje man vara skadeståndsgrundande gentemot den tredje mannen.⁴³

(b) Alternativt skulle SkL kunna åberopas. Tillämpning av SkL är emellertid mer komplicerad såtillvida att SkL innehåller att ersättning för ren förmögenhetsskada — vilket är vad som här är i fråga — endast skall utgå vid brott (2 kap. 2 § SkL). Skadestånd har emellertid också ansetts kunna utgå i andra fall då det föreligger en plikt för den handlande att fullgöra eller underlåta viss handling.⁴⁴ För eventuell framgång med att åberopa SkL måste, enligt min uppfattning, visas att en plikt överträtts eller underlåtit.

Det bör avslutningsvis betonas att utgången av talan enligt de riktlinjer som antytts i såväl (a) som (b) får betraktas som osäker — enligt min uppfattning är emellertid båda argumentationslinjerna i och för sig möjliga.

(2) När det gäller ansvar gentemot tredje man på grund av en regel i föreningens konstitution är motsvarande överväganden aktuella.⁴⁵ Även här bör emellertid frågan ställas om tredje man kan vända sig mot föreningen — och förbigå organledamöterna — med skadeståndstalan.⁴⁶

⁴² En annan svaghet — som jag i och för sig inte finner väga så tungt — kan vara den i doktrinen stundom negativa inställningen till analogitillämpning av skadeståndsstadganden (Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 85), för kritik se Stattin, Företagsstyrning. Styrinstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv s. 228).

⁴³ NJA 1980 s. 383; NJA 1947 s. 282; Hellner och Johansson, Skadeståndsrätt s. 78 f.

⁴⁴ Jfr NJA 1996 s. 700 (konkursförvaltare hade skyldighet enligt KonKL och allmänna principer att se till att inte tredje mans egendom skulle dras in i konkurser).

⁴⁵ Frågan om tredjemansklausuler i associationers konstitution har främst behandlats av Bergendal (Aktiebolagets författning, särskilt om dess yttre rättsförhållanden, 1922).

⁴⁶ I sådana fall åvilar alltså skadeståndsskyldigheten primärt (aa. s. 153 ”åtminstone i första hand”) föreningen — som sedan kan ha regress mot organledamöter-

I doktrinen har fackföreningars ansvar gentemot tredje man — i det fallet arbetstagare som inte är anslutna till fackföreningen men som är anställda inom fackföreningens kollektivavtalsområde — behandlats.⁴⁷ Fackföreningar har genom lagstiftning och rättsutveckling på området fått rollen att företräda inte bara sina medlemmar utan också mer eller mindre uttalat övriga arbetstagare. Eftersom fackföreningarna fått denna roll har det ansetts att de inte bara har ett ansvar gentemot sina medlemmar utan också gentemot övriga arbetstagare som de mer eller mindre uttalat företräder.⁴⁸ Hemström anför att det synes...

...vara ganska självklart att de, som har att acceptera en syssloman och bidra till kostnaderna för dennes verksamhet, har rätt att i princip fordra samma service som de, som själva kan utse samme syssloman. I den utsträckning, som icke-medlemmar har att bidra till kostnaderna för den verksamhet, som fackföreningarna företar på det fackliga området, synes det mig därför vara en självklar konsekvens, att de också i den utsträckning ersättningen motiverar härtill har rätt till samma service som medlemmarna.⁴⁹

Den anförda principen tycks kunna tillämpas generellt, inte bara när det gäller fackföreningar.⁵⁰ Om det föreligger en rätt att i vissa fall behandlas på samma sätt som medlem för icke-medlem torde det följa att icke-medlem, precis som medlem, kan påtala skada som uppkommit till följd av att en handlingsplikt inte följts.

Hasselbalch har diskuterat organledamöters ansvar gentemot tredje man i dansk rätt uppdelat i ansvar i kontraktuella förhållanden och i utomkontraktuella förhållanden. Ansvar torde i sådana situationer främst uppkomma vid behörighetsöverskridanden och behörighetsmissbruk.⁵¹ Ansvar i kontraktuella förhållanden tycks i dansk rätt, föga förvånande, vara mycket likartat det ansvar som kan drabba en organledamot som företräder en ideell förening i svensk rätt.⁵² Där emot tycks beredvilligheten att ålägga organledamöter ansvar i utomkontraktuella förhållanden större i Danmark än i Sverige — Hasselbalch anför:

Den omstændighed, at en skadeforvoldende handling er begået som led i udøvelsen af foreningsmæssige aktiviteter, synes således i regeln ikke at burde føre til, at skadevolder kan skubbe foreningen ind imellem sig og skade-

na (se a.a. s. 153 f). Bergendal utreder inte enskildas ansvar vid sidan av bolagets ansvar.

⁴⁷ Hemström, Fackföreningarna och de anställda, se särskilt s. 90 ff.

⁴⁸ Jfr "fair representation" i amerikansk rätt — Se a.a. s. 77 ff. och 127 ff.

⁴⁹ A.a. s. 153.

⁵⁰ Jfr i sammanhanget lagrådets uttalande att hyresgästförenings rätt att avtala med hyresvärd om s.k. förhandlingsersättning kan anses innefatta en markering av att också icke-medlems intresse skall tillvaratas av föreningen, prop. 1977/78:175 s. 102.

⁵¹ Hasselbalch, Foreningsret s. 228 f.

⁵² Jfr Stattin, Ideell förenings rättshandlingskompetens, SvJT 2004 s. 935 på s. 945 f.

lidte. For skadeforvoldelse uden for kontrakt må enhver være indstelt på selv at svare.⁵³

Sammanfattningsvis finns argument som kan vara tillräckliga för att påföra en organledamot i en ideell förening skadeståndsansvar gentemot medlem och tredje man. Det bör dock betonas att rättsläget är osäkert.

Här bör också det särskilda problem som följer om föreningens intresse och en enskild medlems eller tredje mans intresse är motstridiga beaktas. Hur skall föreningsföreträdaren i så fall agera? Beträffande fackföreningar har Hemström uttalat att det, mot bakgrund av att de får en form av ställning som "ensamföreträdare" för sina medlemmar, torde åligga dess företrädare vissa skyldigheter att ombesörja uppdrag som i och för sig kan strida mot fackföreningens intresse om de ligger i medlemmarnas intresse.⁵⁴ Andra ideella föreningar har nog sällan en sådan ställning som företrädare. Det är hursomhelst svårt att tänka sig att en föreningsföreträdare skall behöva göra sig ansvarig mot föreningen för att iaktta en enskild medlems eller tredje mans intresse.

7. Något om gränserna för ansvaret

Begränsningar i ansvaret för styrelseledamöter kan inträda på olika grunder. Till att börja med finns det anledning att redan inom ramen för oaktsamhetbedömningen ta hänsyn till styrelseledamotens agerande. Den styrelseledamot som inte deltagit i ett ärendes behandling kan typiskt sett inte bli ansvarig för ärendet,⁵⁵ detsamma gäller en styrelseledamot som röstat mot ett beslut som kan föranleda skada.⁵⁶ Också den styrelseledamot som påbörjar utrednings- eller kontrollåtgärder eller på annat sätt agerar för att förekomma skada torde i många fall ha en bättre position än den som är passiv med insikt om att risk för skada föreligger.

Utanför konkreta åtgärder för att förekomma skada eller markera avvikande uppfattning kan skadeståndsansvaret begränsas av de i den allmänna skadeståndsrätten utvecklade begränsningslärorna. Denna uppsats lämpar sig inte för någon utförlig genomgång av begränsningslärorna, det kan räcka med att kort beröra adekvansläran och att utveckla några synpunkter på normskyddsläran.

Adekvansläran kan sägas innebära det skall råda ett adekvat kausalt samband mellan den oaktsamma handlingen eller underlåtenheten och den skada som uppkommer för den ideella föreningen, det vill säga skadan skall ligga i farans riktning. Det innebär ett skydd mot

⁵³ Hasselbalch, Föreningsret s. 229 f.

⁵⁴ Hemström, Fackföreningarna och de anställda s. 145.

⁵⁵ Vilket inte innebär att man kan förhålla sig passiv, jfr Stattin, Företagsstyrning. Styrinstrument och ansvarsföljder i ett aktiebolagsrättsligt perspektiv s. 212 f.

⁵⁶ Röstningen är avgörande, reservation har dock bevisvärde, jfr Johansson, Nials Svensk associationsrätt s 195; Rodhe och Skog, Aktiebolagsrätt s. 186; Hemström, Bolagens rättsliga ställning s. 99.

alltför opåräknade följder av en handling eller underlåtenhet. Tillämpningen bör ske på samma sätt som i den allmänna skadeståndsrätten.

Normskyddsläran brukar i associationsrättsliga sammanhang ges innebörden att endast normer uppsatta till skydd för viss part — associationen, medlemmar, borgenärer eller tredje man i allmänhet — kan medföra skadestånd gentemot just denna part. Med andra ord kan inte skadestånd komma ifråga om en skada i och för sig inträffat, men inträffat genom brott mot en skyddsregel som varit uppsatt för att skydda någon annan än den skadelidande.

I fråga om ideella föreningar får inte normskyddsläran samma betydelse som i aktiebolag och ekonomiska föreningar. I aktiebolag och ekonomiska föreningar finns emellanåt viktiga ekonomiska incitament att utnyttja de skadeståndsregler som avser att skydda aktieägare eller medlemmar och tredje män. Skadestånd till särskilt aktieägare eller tredje män med aktieägarliknande kopplingar (till exempel de som inte köpt aktier) skulle räknat per capita kunna uppgå till synnerligen betydande belopp. Det finns just därför ett särskilt intresse av att utnyttja begränsningsläror när kretsen av skadeståndsberättigade i aktiebolagsrätten skall bestämmas. Motsvarande intresse gör sig inte på samma sätt påmint i ideella föreningar.

8. Ansvarsutkrävande

Ansvarsfrågor i ideella föreningar kommer i praktiken att hanteras i första hand av föreningens revisorer. Revisorerna kan vara, men behöver inte vara och är oftast inte, yrkesrevisorer. Det innebär i praktiken att ganska komplicerade ansvarsfrågor i många fall kan hamna hos ganska revisoriskt okunniga personer — det är i sig ett problem eftersom även revisorerna kan ådra sig ansvar för oaktsamhet enligt här diskuterade grunder.

Revisorerna skall typiskt sett hursomhelst granska föreningens ideella verksamhet och föreningsstyrelsens förvaltning. Granskningen skall utföras enligt stadgarna och god föreningsssed.⁵⁷ Precis som vid revisionen i olika typer av bolag, kan det inte garanteras att revisorerna verkligen upptäcker alla skadeståndsgrundande handlingar och underlåtenheter som kan ha förekommit. Revisorernas iakttagelser skall på ett eller annat sätt redovisas för föreningen. Oftast torde det ske i form av en mer eller mindre standardiserad revisionsberättelse som läggs fram för föreningsmötet.⁵⁸ Ibland kompletteras revisionsberättelsen med granskningsberättelser av annat slag och av kommunikation till styrelsen.

⁵⁷ Att ett auktoriserad eller godkänd revisor dessutom har att följa god revisionsssed och god revisorssed framgår av Revisorsnämndens avgöranden RN 5/97 och RN 19/98.

⁵⁸ Se vidare Stattin, D., FAR:s rekommendation om revisionsberättelsen i ideella föreningar kan vara problematisk, *Balans*, 2000, nr. 12, s. 33 f.

På grundval av revisionsberättelsen brukar sedan föreningsmötet fatta beslut i frågan om ansvarsfrihet åt styrelsens ledamöter. Om ansvarsfrihet beslutas kan skadeståndstalan på föreningens vägnar inte komma ifråga med mindre än att underlaget för beslutet i väsentliga avseenden var felaktigt eller ofullständigt.⁵⁹ Om inte föreningsmötet fattar beslut om ansvarsfrihet, får sådan ändå anses inträda natt och år efter att redovisningen framlagts på föreningsmötet enligt 18 kap. 9 § HB.

Talan å förvaltningen förs, om föreningsmötet inte beviljat ansvarsfrihet och eventuellt beslutat om talans väckande, i princip av styrelsen i föreningen. Om föreningsmötet endast beslutat att inte bevilja ansvarsfrihet, men inte uttalat sig i frågan om ansvarstalan, bör enligt min mening styrelsen ha att pröva om talan skall väckas. Styrelsen bör därvid kunna väga olika omständigheter, till exempel risken att tappa talan, möjligheten att få skadestånd på olika sätt och betydelsen för föreningen att talan väcks. Styrelsen bör dock kunna bli ansvarig, på grund av eftersatt vårdplikt, om den utan vidare låter bli att fullfölja frågan om ansvar skall utkrävas.

Någon rätt för enskilda medlemmar att föra talan anses inte föreligga om inte stadgarna antingen uttryckligen innehåller en sådan bestämmelse eller innehåller en bestämmelse om att en minoritet på föreningsmötet kan hindra att ansvarsfrihet beslutas.⁶⁰

Preskription av skadeståndsansvaret gentemot föreningen följer alltså regeln om natt och år i 18 kap. 9 § HB. Efter denna tid har föreningen inte rätt att föra talan om annat än icke preskriberade brott. I de fall föreningens stadgar tillåter *actio pro socio* finns det anledning att analogivis tillämpa samma preskriptionstid — eftersom talan förs *just pro socio*. Om, däremot, en medlem eller tredje man för talan avseende direkt skada tillskyndad av en organledamot torde preskriptionstider enligt preskriptionslagen, det vill säga 10 år, gälla.⁶¹

Avslutningsvis kan det finnas anledning att nämna att ansvar kan uppkomma också för underlåtet ansvarsutkrävande. Det vill säga om en tillträdande styrelse upptäcker att dess företrädare gjort sig skyldiga till skadeståndsgrundande oaktsamhet, torde den sittande styrelsens vårdplikt innebära en skyldighet att ta ställning till skadeståndstalan gentemot de tidigare styrelseledamöterna.

9. Jämkning

Precis som i andra skadeståndsrättsliga sammanhang, finns det i ideella föreningar möjlighet att jämka skadeståndsskyldigheten. Sådan jämkning torde analogivis få ske enligt 6 kap. 2 § SkL i brist på direkt reglering om jämkning. För detaljfrågor avseende jämkningsen kan

⁵⁹ Hemström, *Organisationernas rättsliga ställning* s. 134; Johansson, *Nials Svensk associationsrätt* s. 346.

⁶⁰ A:a st:n.

⁶¹ Jfr Johansson, *Nials Svensk associationsrätt* s. 349.

hänvisas till den praxis som utvecklats kring 6 kap. 2 § SkL.⁶² I detta sammanhang kan det räcka med att påpeka att jämningsmöjligheten torde ha stor betydelse inte minst med tanke på det stora antal ideella föreningar vars styrelser består helt eller delvis av personer som är underåriga.

10. Slutord

I denna artikel har jag diskuterat skadeståndsfrågor i ideella föreningar. I artikeln har konstaterats vilka ansvarsregler som är tillämpliga och hur de bör tillämpas i ideella föreningar. Härvid har kunskaper och erfarenheter från associationsrätten i övrigt, främst aktiebolagsrätten, kommit till användning. Också i frågor som inte blir föremål för behandling i denna artikel — till exempel ansvar för de facto och shadow directors — bör ledning kunna hämtas i associationsrätten i övrigt.

Det går alltså med viss säkerhet att uttala sig om hur skadeståndsansvar kan gestalta sig i ideella föreningar — det har nog kanske framförallt betydelse i den interna hanteringen av ansvarsfrågor i föreningar där ansvar kan ifrågasättas. Även i fortsättningen torde det vara relativt sällsynt att ansvarsfrågor i ideella föreningar når domstolarna. Det finns nog goda skäl till det — det torde ofta vara lämpligare för alla inblandade parter att göra upp i det tysta. Inte desto mindre torde kunskap om tillämpliga regler vara nyttig.

⁶² Se vidare Hellner och Johansson, Skadeståndsrätt delkap. 25.1–4.